

До Председателя
на Научното жури, определено със
Заповед № 1146/17.12.2019 г.
на Ректора на Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов

РЕЦЕНЗИЯ

на

дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен
„доктор“ по професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма
„Икономика и управление (индустрия)“

Автор на рецензията: Проф. д-р Любчо Варамезов, катедра „Индустириален
бизнес и предприемачество“ при СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

Автор на дисертационния труд: Нина Валериева Костадинова - Вачкова,
редовен докторант към катедра „Индустириален бизнес и предприемачество“ при СА
- Свищов

**Тема на дисертационния труд: „Екипният подход в индустриалните
предприятия“**

Основание за написване на становището: Заповед № 1146/17.12.2019 г. на
Ректора на СА - Свищов, с която е утвърден съставът на Научното жури, както и
решение на Научното жури на своето първо заседание, проведено на 13.01.2020 г.

I. Общо представяне на дисертационния труд

Дисертационният труд е в общ обем от 243 страници. В структурно
отношение се състои от заглавна страница, съдържание (2 с.), списък на таблиците,
използвани в дисертационния труд (1 с.), списък на фигурите, използвани в
дисертационния труд (3 с.), списък на таблиците, фигурите и документите,
използвани в дисертационния труд в Приложения (2 с.), увод (10 с.), три глави (183

с.), заключение (5 с.), използвани източници (8 с.) и приложения (26 с.). Авторът използва широко извънтекстови компоненти (14 таблици, 45 фигури и редица приложения), улесняващи читателя при възприемане идеите и съдържанието на дисертационния труд. Броят на използваните източници е 105, от които 65 бр. на кирилица, 19 бр. на латиница, както и 23 бр. интернет източници.

Избраният за изследване проблем пряко кореспондира с важния за всеки стопански субект въпрос за конкурентоспособността и авторът е изтъкнал това в началото на дисертационния труд (увод, с.10). Изграждането на екипи и тяхното адекватно управление са солидна предпоставка за постигане на фирмена конкурентоспособност и растеж. В този смисъл темата на дисертационния труд е изключително **актуална**. Проблемът за екипната работа и управлението на екипи в индустриалните предприятия е недостатъчно проучен и присъства фрагментарно в научното пространство. Въпреки, че докторант Нина Костадинова-Вачкова добросъвестно се позовава на други разработки, е коректно да отбележим, че нейното изследване е един **оригинален научен труд**.

Предмет на изследването са „възможностите за прилагане на екипния подход в предприятията от обувната индустрия“, като акцентът е поставен върху факторите, влияещи на процеса на формиране, прилагане и последващо усъвършенстване на екипния подход. В увода на дисертационния труд авторът сполучливо е мотивирал избора си на **обект на изследване** - активните нефинансови предприятия от сектор С („Преработваща промишленост“), раздел 15 („Обработка на кожи, производство на обувки и други изделия от обработени кожи без косъм“), позиция 15.2 „Производство на обувки“ по НКИД – 2008. Предварително изведените от автора обективни **ограничения** очертават концептуалната рамка на цялостното научно изследване. Формулировките „**основна цел**“ и „**основна теза**“ формират очакване у читателя за наличие на „подцели“ и „подтези“. Целта е дефинирана многопосочно и би могло, наред с основната цел, да се изведат и подцели. Задачите са добре формулирани и позволяват постигането на посочената цел. Тезата („екипният подход предоставя

многопосочни предимства“) се нуждае от допълнително осмисляне и прецизиране. В допълнение, проблематиката безспорно е актуална и практически значима, но това не е добре обосновано. Не става ясно защо въпросите за екипната работа „придобиват особена актуалност след приемането на България в Европейския съюз“ (с.10), както и кои са тези „множество аргументи за значимостта и нарастващата актуалност“ на екипния подход (с.11).

Методологията на научното изследване интегрира традиционни, широко прилагани в научноизследователската работа научни подходи (исторически, дескриптивен, системен, процесен, структурен, функционален и др.) с разнообразни методи на изследване – анализ на съдържанието (контент-анализ), SWOT анализ, сравнение, експертни оценки, индукция и дедукция, наблюдение и др. Методическият инструментариум съответства на целите и задачите на изследването, а ползването му осигурява необходимата за провеждането на анализи и оценки информация, постигането на научноизследователската цел и доказването на тезата на дисертационния труд.

Дисертационният труд съдържа научни и научноприложни резултати, за които ще стане по-късно реч, и е доказателство за притежаваните от автора теоретични знания и способности за провеждане на самостоятелни научни изследвания. Неговият вид и обем отговарят на изискванията на чл. 27, ал. 2 от Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ППЗРАСРБ), а задължителната според ППЗРАСРБ декларация за оригиналност е поместена в автореферата на дисертационния труд.

II. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд

Авторът е избрал структура на дисертационния труд с три основни части, като след края на всяка част прави съответните изводи и обобщения. Структурата на изложението е логически издържана и позволява последователното развитие на дисертационната идея и постигането на поставената научна цел. Глава **първа** има изцяло теоретичен характер. Авторът последователно и сравнително добре изяснява

същността на екипите като гъвкава и адаптивна форма на организация на труда, техните предимства и факторите, влияещи върху дейността им, видовете екипи, както и проблемите, възникващи в процеса на екипната работа. Допуснати са някои слабости, неточности, грешни изрази и тълкувания, противоречия и др. – „екипната работа е форма на организация на производството“ (с.21); Фредерик Тейлър не е последовател на класическата теория на управление, както и не поставя основите на по-нататъшните изследвания на екипната работа (с.22); „екипният подход е ефективна форма за организиране на трудовите процеси“ (с.24, с.26, обобщения и изводи); въпреки че на с.24 при дефинирането на екипа авторът отчита общата цел и отговорността на членовете на екипа, на с.28 отбелязва, че „в работната група членовете нямат общи цели и отговорности“; теоретичните постановки не са доказателства за предимствата на екипната организация (с.33); не е обосновано влиянието на факторите на глобалната среда (международно законодателство и др.) върху дейността на екипа (с.37); представеният на с.55 модел е модел не само за изграждане, но и за функциониране на екип. Тези забележки хвърлят сянка върху, но не омаловажават постигнатото от автора в тази част на дисертационния труд. Докторант Нина Костадинова-Вачкова впечатлява читателя със своята литературна осведоменост и теоретична подготовка, с аналитичните си умения, с опитите, макар и плахи, за критичен анализ на различните теоретични постановки, с изразяването на собствена позиция. **Втора** глава има методологичен, емпиричен и аналитичен характер. В нея са описани методико-организационните аспекти на емпиричното проучване, представени и анализирани са резултатите от това проучване и са очертани основните проблемни области при прилагането и управлението на екипи в предприятията от обувното производство. Оценявам като правилен подхода на докторантката в тази глава да разгледа първо спецификата на обекта на изследване, тъй като тя оказва влияние върху степента и обхвата на приложение на екипния подход. Забележките ми в тази част на дисертационния труд са: делът на обувното производство от 1,6% от общата промишлена продукция е постигнат през 1990 г., а не през 1900 г. (с.89); изтъкнатите от автора силни страни (а в не малка степен това

се отнася и за слабите страни, заплахите и възможностите) на обувното производство са характерни за повечето производства у нас (с.106-113); причините за намаляването на заетите в отрасъла за изследвания период с 25% не са пряко свързани (само) със закриването на обувни предприятия (с.101); неправилна интерпретация на резултатите от проучването, представени на фиг.2.27 (с.137), а оттук – и погрешни изводи (самооценката, оценката от участниците в екипа и оценката от външни лица е възможно да не са слабо застъпени, както посочва авторът, а просто респондентите да са ги включили в опцията „комбинация от няколко метода“); в анкетната карта не е предвиден раздел за резултатите от дейността на екипите, а оттук и твърденията на автора, че това е ефективна форма на организация, звучат неаргументирано и неубедително. Глава **трета** има аналитичен и оценъчен характер. В началото авторът се спира на условията и предпоставките, необходими за подобряване на екипната работа в индустриалните предприятия. Анализът на резултатите от проведеното емпирично проучване показва, че тези условия и предпоставки са „или недостатъчни, или ненапълно подходящи“ (с.155). Систематизирайки условията и предпоставките, докторантката прави препоръки и дава предложения за подобряване на управленските решения. Трябва да се отбележи, че част от тези предложения се отнасят по-скоро за управлението на човешките ресурси, а не толкова (конкретно) за екипната работа. Централно място в тази част на дисертационния труд обаче заема авторовият модел за прилагане и усъвършенстване на екипния подход в предприятието. Оценявам високо този модел и смятам, че той може да се използва не само от обувните предприятия, но и, след известна адаптация, от всички индустриални предприятия.

В **заклучението** на дисертационния труд авторът прави обобщение на постигнатите резултати, които, според него, потвърждават основната изследователска теза. Прави впечатление обаче, че формулировките на тезата в увода и заключението на дисертационния труд се различават.

При разработването на дисертационния труд авторът е спазил правилата на научната етика. Литературните източници са добросъвестно ползвани и коректно цитирани.

Заедно с дисертационния труд докторантката е представила, според изискванията, и **автореферат**. Той е разработен съгласно обичайната практика, синтезирано и достоверно отразява постиженията на дисертационния труд. Авторефератът допълнително съдържа: справка за основните приноси моменти в дисертационния труд; списък на публикациите по темата на дисертационния труд; декларация за оригиналност и достоверност.

Списъкът на публикациите по темата на дисертационния труд, представен от докторант Нина Костадинова-Вачкова, съдържа участие в колективна монография, една студия в съавторство, две статии и два научни доклада. С това тя напълно **отговаря на минималните национални изисквания** според ППЗРАСРБ. Публикациите са свързани с темата на дисертационния труд и отразяват отделни важни аспекти от работата върху нея. Представянето на отделни части от дисертационния труд на различни форуми у нас допринася за тяхното разпространение сред академичната общност и заинтересованите специалисти от практиката. Докторантката не е дала информация за цитиране на резултати от нейните изследвания от други автори. Това в определена степен е разбираемо, тъй като всичките ѝ научни постижения са публикувани през последните 1-2 години.

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Дисертационният труд на докторант Нина Костадинова-Вачкова без съмнение е оригинална научна разработка по един актуален и значим за индустриалните предприятия проблем. В него могат да се открият редица приноси, имащи както чисто научни, така и научноприложни измерения. По-съществените от тях са:

√ Допълнени и обогатени дефиниции на понятията „екип“ и „екипен подход“.

√ Разработен и апробиран методически инструментариум за анализ и оценка на възможностите за прилагане на екипния подход в обувните предприятия.

√ Направени и обосновани предложения за подобряване на екипната работа в индустриалните предприятия.

√ Разработен и обоснован модел за прилагане и усъвършенстване на екипния подход в индустриалните предприятия.

Макар да не са посочени доказателства към настоящия момент, авторът на рецензията, отчитайки по-горе посочените приноси и качествата на дисертационния труд, е убеден, че в бъдеще научните постижения на докторантката ще намерят отзвук и признание в специализираната научна литература и практиката.

IV. Коментари и въпроси по дисертационния труд

Според мен докторант Нина Костадинова-Вачкова успешно се е справила с научноизследователска си задача и не е допуснала сериозни слабости в дисертационния труд (извън посочените по-горе в рецензията някои не толкова важни пропуски, грешки и неточности). Коментарите и въпросите по-долу са продиктувани преди всичко от интереса ми към тази проблематика:

√ За преодоляване на проблемите, пред които са изправени изследваните предприятия, авторът предлага прилагане на стратегията W-O, т.е. елиминиране на слабите страни чрез прилагане на екипен подход. Прегледът на слабите страни, разкрити при използването на SWOT-анализа, показва, че само малка част от тях могат да бъдат преодоляни чрез прилагане на екипен подход. Решаването на проблемите, свързани с ниското заплащане, недостига на местни суровини, работата на ишлеме, липсата на собствена търговска марка и др. изисква прилагането на други подходи.

√ Не става ясно какъв е приносът на някои въпроси от анкетната карта за постигане целта на изследването и за потвърждаване или отхвърляне на изследователската теза. В същото време, в анкетната карта липсват въпроси,

отнасящи се до резултатите от екипната работа. Някои въпроси (например №59) са грешно формулирани.

√ Една от характеристиките на екипите е тяхната автономност. Тя нееднократно е изтъквана и от автора на дисертационния труд – „автономията е ключов момент в екипната работа“ (с.162 и др.). Проучването на докторант Костадинова-Вачкова обаче показва (с.146), че автономността на екипите в обущните предприятия „не е особено висока“, а в някои предприятия дори липсва. Какво е нейното обяснение?

Критичните бележки в рецензията и моите въпроси не поставят под съмнение достойнствата на дисертационния труд. Те по-скоро са продиктувани от желанието ми да бъда полезен в бъдещата работа на кандидата и от интереса ми към тази проблематика.

V. Обобщено заключение и становище

Представеният за рецензиране дисертационен труд на тема „Екипният подход в индустриалните предприятия“ е актуално и оригинално научно изследване, с постигнати резултати, представляващи интерес както за науката, така и за практиката. Той има завършен характер, с изпълнени цел и задачи и напълно отговаря на изискванията на ЗРАСРБ за присъждане на образователната и научна степен „доктор“. Всичко това ми дава достатъчни основания да заявя своя **положителен** вот и да предложа на уважаемите членове на научното жури да подкрепят присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на Нина Валериева Костадинова-Вачкова по професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Икономика и управление (индустрия)“.

Свищов,
21.01.2020.

Рецензент.....

(проф. д-р Л. Варамезов)